

SENATUL NAȚIONAL ROMÂN DIN ARDEAL (II)

Senatul Național Român din Ardeal și-a stabilit sediul la banca *Economul*⁵⁸. El se organiza pe birouri, șapte la număr, care funcționau pe lângă Comitetul executiv⁵⁹, la care se mai adăuga și un birou de presă⁶⁰, condus de Ilie Dăianu; subminat de divergențe lăuntrice, acest birou a existat numai cu numele, neizbutind să editeze nici un număr de ziar.⁶¹ Senatul se diviza în două secții, civilă și militară; ele par să se fi întrunit arareori, majoritatea deciziilor fiind luate de Comitetul executiv. Mai puțin se știe că în cadrul Senatului Național Român din Ardeal luase ființă și o Secție Militară Secretă, adevărat serviciu de informații care a ajutat mult forțelor revoluționare. În fruntea acestuia s-a aflat maiorul D. Vidrighin, apoi maiorul Emilian Savu și locotenentul dr. Carol Ion Schottel.⁶² Eficiența Secției Militare Secrete (S.M.S.) se va dovedi îndeosebi după 1 Decembrie 1918, în timpul înaintării armatei române și ciocnirilor de pe linia de demarcație; ea a reușit să editeze un ziar de propagandă, *Glasul libertății*, răspândit în nordul Transilvaniei.⁶³ Amos Frincu afirmă că s-ar fi organizat mai târziu și un senat aparte pentru orașul Cluj și Comitatul Cojocna; acesta avea să preia funcția de consiliu național român comitatens, după ce C.N.R.C. va interzice formal senatului să-și aroge conducerea Transilvaniei.⁶⁴

În general, Senatul Național Român din Ardeal a trebuit să activeze în condiții foarte grele. Peste tot, poporul asuprit se agita, începuse împărțirea averilor și pedepsirea exploatatorilor.⁶⁵ Dar și jandarmii ripostau, adeseori cu cruzime.⁶⁶ Devastări organizau și exploatatorii amenințați să fie înlăturați, declarând cinic: „dăm Ardealul — dar gol.”⁶⁷ Chiar în orașul Cluj se concentraseră forțe șovine maghiare, inspirate și conduse de profesorul I. Apáthy; ele săvârșeau crime și provocări frecvente.⁶⁸ Dacă adăugăm suferințele maselor populare, lipsurile, epidemia de gripă, dificultățile de transport și comunicații⁶⁹, anarhia, lipsa de bani și arme⁷⁰, ne vom putea imagina condițiile în care a funcționat Senatul ardelean.

⁵⁸ Directorul acestei bănci era Amos Frincu (cf. *Ist. Clujului*, p. 303 și N. Trifoiu, *op. cit.*, p. 1594—1596).

⁵⁹ *G.N.* 1918, 41.

⁶⁰ I. Clopotel, *op. cit.*, p. 64—65.

⁶¹ *I.D.*, 282, p. 49—52, 57—58, 69. În schimb senatul din Bistrița a publicat o gazetă proprie, *Glasul vremii*, în care s-au publicat proclamațiile și manifestele S.N.R. (Al. Matei, *loc. cit.*).

⁶² *G.N.* 1918, 75, 97, 101, 103, 107, 109, 113.

⁶³ *G.N.* 1918, 107.

⁶⁴ *G.N.* 1918, 46, î. 15.

⁶⁵ *G.N.* 1918, 44, 45, 50; *I.D.* 282, p. 53, 66—67.

⁶⁶ *G.N.* 1918, 49, 60, 111.

⁶⁷ *I.D.* 282, p. 53.

⁶⁸ *G.N.* 1918, 37, 73; I. Clopotel, *op. cit.*, p. 25, 88, 147—148.

⁶⁹ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 349, 385; Viorica Lascu, Marcel Știrban, *op. cit.*, p. 37—39. Vezi *I.D.*, 282, p. 1—41.

⁷⁰ Viorica Lascu, Marcel Știrban, *loc. cit.*; cf. *infra*, nota nr. 71.

Față de lupta socială a maselor țărănești, S.N.R. a avut o atitudine destul de rezervată. A făcut eforturi spre a o îndruma spre calea legală și pentru a liniști populația agitată.⁷¹ Ca și majoritatea consiliilor naționale, era preocupat mai ales de afirmarea politică a națiunii române și de realizarea Unirii. Socotea deci liniștea și armonia absolut necesare liberei exercitări a drepturilor națiunii. Dacă n-a reprimat niciodată mișcările populare, s-a străduit însă să le domolească și să le controleze.⁷² Față de mișcarea socialistă a dovedit iarăși reticență. Poate și pentru că în Cluj nu exista o organizație aparte a socialiștilor români; organizația comitatensă a P.S.D. era supravegheată de delegații Comitetului executiv al S.N.R.⁷³ Temerile îi vor fi fost sporite de tentativa unor social-democrați de dreapta, care încercaseră să-l convingă să sprijine integritatea Ungariei.⁷⁴ Prin urmare, nu putem socoti S.N.R. din Ardeal situat politicește „mai la stînga” decît C.N.R.C.

Pe plan administrativ, senatul a îndeplinit cu succes toate atribuțiile administrative ale unui consiliu comitatens.⁷⁵

Mari eforturi au fost depuse pentru organizarea gărzilor naționale române. Militarii români au răspuns cu entuziasm apelului de înrolare. Înzestrarea gărzii mergea însă foarte greu, din lipsă de mijloace.⁷⁶ Nu se poate cunoaște numărul militarilor înrolați, căci el varia foarte mult. Aprecierile despre efective sînt extrem de contradictorii.⁷⁷ O schiță a dislocării trupelor române în comitatul Cojocna ne vorbește la un moment dat de patru batalioane și cîteva subunități, dar se menționează că alte unități sînt în formare.⁷⁸ Trupele române erau comandate de președintele Comitetului executiv al S.N.R. și de adjunctul său militar, căpitanul Ioan Cotuțiu. Ele aveau steag românesc, pe care jurau credință C.N.R.C. și S.N.R., purtau cocarda tricoloră, comanda li se dădea în limba română.⁷⁹ Ni s-a păstrat un proiect de organizare a gărzilor în toată Transilvania, pe centre militare (cîteva în fiecare comitat)⁸⁰; desigur că S.N.R. n-a mai izbutit să-l înlăptuiască.

Cooperarea trupelor române cu formațiunile militare maghiare a creat cele mai dificile probleme. Ordinul de zi din 5 noiembrie 1918 anunță că, de comun acord, cele trei senate naționale transilvănene din Cluj (român, maghiar și săsesc) l-au acceptat comandant suprem asupra tuturor trupelor din Ardeal pe generalul maghiar Konrad Siegler, dar „exclusiv pentru susținerea ordinii publice”.⁸¹ Trupele românești își păstrau caracterul, dar puteau primi ordine de la Comandamentul militar al Transilvaniei — dacă erau contrasemnate și de comisarul român.⁸² Ele rămîneau cantonate separat, în „cazarma auxiliară”, unde își avea sediul și comandantul român.⁸³ Subordonarea unităților militare românești față de Siegler a stîrnit resentimente puternice. Era evident că senatul maghiar, dominat de

⁷¹ G.N. 1918, 35, 42, 44, 45; I.D., 282, p. 48, 66—67.

⁷² G.N. 1918, 43, f. 4; 46, f. 20—21. A militat și pentru frăția și înțelegerea între popoare (Ist. Clujului, p. 380).

⁷³ M. Constantinescu, Șt. Pascu, L. Bányai, *op. cit.*, p. 309.

⁷⁴ I.D., 282, p. 45—46.

⁷⁵ Inclusiv asigurarea controalelor sanitare (G.N. 1918, 97, 101).

⁷⁶ G.N. 1918, 42; 43, f. 3—6; 46, f. 20; 48; 52.

⁷⁷ G.N. 1918, 43, f. 5; 46, f. 15; 75, f. 3; 112.

⁷⁸ G.N. 1918, 64.

⁷⁹ G.N. 1918, 36.

⁸⁰ G.N. 1918, 38.

⁸¹ G.N. 1918, 36. Pentru constituirea gărzii și comanda comună, vezi și nr. 38, 63, 79.

⁸² G.N. 1918, 36; 43, f. 6.

⁸³ G.N. 1918, 36.

Apáthy, folosea acordul cu românii pentru a-și întări forțele proprii și pentru a sabota organizația militară românească.⁸⁴ Amos Frincu afirmă că el ar fi acceptat comanda comună contrar voinței sale, supunându-se deciziei Comitetului executiv și ținând cont de slăbiciunea militară în care se găseau românii.⁸⁵ Tensiunea sporirea zilnic, mai ales că în Cluj se concentrau forțe reacționare și șovine ungurești — între care și celebra „divizie de secui” a colonelului de tristă faimă Kratochwill.⁸⁶ S-a ajuns pînă acolo încît Frincu a propus evacuarea S.N.R., a gărzii și a intelectualilor români în munți, cu sprijinul motilor.⁸⁷ Comandamentul comun îi va fi aspru reproșat lui A. Frincu și de către C.N.R.C., constituind chiar unul din motivele înlăturării sale.⁸⁸

Senatul se confrunta și cu disensiuni interne. Chiar la 4 noiembrie Ilie Dăianu nota că „încep deziluziile”.⁸⁹ S-a iscat un conflict între A. Frincu și Emil Hațieganu, pe tema comandamentului militar unic.⁹⁰ Mulți criticau stilul de conducere al lui Amos Frincu, manierele dictatoriale și hotărârile pe care le lua singur.⁹¹ Frincu, el însuși bolnav⁹², se vedea atacat îndeosebi pentru consecințele politicii de colaborare cu senatul maghiar. Observatori mai atenți, ca Ilie Dăianu sau T. Ienciu, remarcău că această linie implică recunoașterea integrității Ungariei și că, avizate la aprobările și suportul material al guvernului de la Budapesta, S.N.R. și garda română vor sfîrși prin a fi manevrate conform intereselor străine.⁹³

DANIELA COMȘA — RADU ARDEVAN

⁸⁴ G.N. 1918, 33; 43, f. 5—8; 46, f. 18—20.

⁸⁵ G.N. 1918, 33; 46, f. 10, 14, 18—20; 48; 75, f. 4—6; I.D., 282, p. 46—47.

⁸⁶ G.N. 1918, 75, f. 11; C. Kirîțescu, *op. cit.*, p. 560.

⁸⁷ G.N. 1918, 47, 48; I.D. 282, p. 71—72.

⁸⁸ I. Clopoșel, *op. cit.*, p. 105—106; I. Popescu-Puțuri, Aug. Deac, *op. cit.*, p. 591.

⁸⁹ I.D., 282, p. 46—47.

⁹⁰ G.N. 1918, 46, f. 16—19; 75, f. 4—6. I.D., 282, p. 46—48, 72—76.

⁹¹ G.N. 1918, 43, f. 7—10; I.D., 282, p. 64; I. Clopoșel, *op. cit.*, p. 105.

⁹² G.N. 1918, 43, f. 10; 46, f. 2—4. I.D., 282, p. 65.

⁹³ G.N. 1918, 43, f. 3—6, 8—10; I.D., 282, p. 49.